

Oikeus hoivaan, oikeus hoivata

Pohdintoja vapaaehtoistoiminnan tukemisesta

ANNE BIRGITTA PESSI & TOMI ORAVASAARI & SANNA LEHTINEN & MARJAANA SEPPÄNEN & PÄIVI PÖYHÖNEN

Julkisen sektorin ja vapaaehtoistoiminnan synergia

Vahva vapaaehtoistoiminta ja vahva julkinen sektori kulkevat synergiasa, käsi kädessä, kuten laajat kansainväliset tutkimukset osoittavat. Vahva julkinen sektori ylläpitää ja tukee muiden muassa yhteisöjä, kohtaamista, luottamusta, kuten myös resursseja ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoimintaan. Julkinen sektori on puolestaan syntynyt vahvalle kansalaisyhteiskunnalle, ja on tänäkin päivänä sen tukema, muiden muassa sosiaalisen pääoman kautta. Synergia näkyy myös siinä, että viime vuosina – eritoten hoivan saralla – julkisen sektorin, seurakuntien ja järjestöjen yhteistyöverkostot ovat lisääntyneet, ja esimerkiksi Helsinki kaupunki on ollut panostamassa merkittävästi myös omaan vapaaehtoistoiminnan organisointiin ja tukeen. Suomi on aktiivinen vapaaehtoistoiminnan maa, toisin kuin vieläkin usein ajatellaan. Suomalaisen osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on aktiivista: lähes kaksi viidestä (37 %) suomalaisesta osallistuu vapaaehtoistoimintaan. Osallistumisaktiivisuus ei poikkea kovinkaan paljoa eri väestöryhmissä. Naiset ja miehet, nuoret ja vanhat tekevät vapaaehtoistyötä keskimäärin yhtä paljon. Suomalaiset myös käyttävät aikaansa vapaaehtoistoimintaan lähes 18 tuntia kuukaudessa. Nuoret (15–24 v.) sekä iäkkäimmät osallistuvat tätäkin enemmän, lähes 20 tuntia kuussa. Kansainvälisessä vertailussa suomalaisten vapaaehtoistoiminnan aktiivisuus on korkeampaa kuin useiden maiden, kuten Saksan, Irlannin, Ranskan tai Japanin. (Yeung 2002; Giving and Volunteering 1999; National Survey of Volunteering in the UK 1997; Volunteer Numbers 2001; Rosenblatt 2000.)

Tuoreessa laajassa kansainvälisessä vertailussa (World Values -aineistoon nojaten) on maita, joissa kansalaisista alle kymmenen prosenttia toimii vapaaehtoisina (esim. Venäjä) sekä maita, joissa luku on yli 50 prosenttia (esim. Ruotsi, Yhdysvallat), mutta Suomi sijoittuu erittäin hyvään keskikastiin tai vähän sen yli: yli 30 prosenttia toimii vapaaehtoisina. Samaan tasoon asettuvat esimerkiksi Belgia, Tanska, Intia, Irlanti, Singapore. (Musick & Wilson 2008, 34.)

Selvästi suosituin (30 %) suomalaisten vapaaehtoistoiminnan alue on urheilu ja liikunta. Toiseksi eniten, lähes yhtä paljon, osallistutaan terveys- ja sosiaalialojen (25 %) sekä kolmanneksi lasten ja nuorten kasvatusasioihin (22 %) liittyvään vapaaehtoistoimintaan. Useimmat suomalaiset vapaaehtoiset (62 %) osallistuvat yhdistyksen tai säätiön organisoimaan vapaaehtoistoimintaan. (Yeung 2002.)

Urheilun ohella suomalaisessa vapaaehtoistoiminnassa siis painottuu vahvasti hoivaamiseen liittyvä vapaaehtoistyö. Suuri osa sosiaalialan vapaaehtoistoiminnasta tapahtuu toiminnan tarkasti organisoineissa sosiaalialan järjestöissä, joissa on myös useita palkattuja työntekijöitä. Ammattilaisuus on etu: vapaaehtoistoimintaa ei kannata jättää oman onnensa nojaan, vaan sitä kannattaa koordinoida ammattimaisesti. Myös tuore tutkimus (Pessi & Oravasaari 2010, 81) osoittaa, että vapaaehtoistoiminnan strategian laatiin järjestöt arvioivat selvästi muita useammin tavoitteiden saavuttamisen onnistuneen erittäin hyvin.

Kirjoitus pohjautuu Suomen Akatemian rahoittaman, dos. Pessin johtaman "Religion in Transforming Solidarity" -tutkimusryhmän tapaamisessa heränneeseen keskusteluun. Kaikki kirjoittajat ovat tutkimusryhmän jäseniä.

Sosiaalialan vapaaehtoistoiminnan koordinoinnissa ammatillisuus myös turvaa sen, että sekä auttajan että autettavan – joskin nämä usein sekoittuvat ja limittyvät vapaaehtoistoiminnassa – näkökohdista huolehditaan. Eihän vapaaehtoinen uuvu? Muistaako hän huolehtia rajoistaan? Elääkö vapaaehtoistoiminta joustavista hänen elämänsä käännteissä mukana, tarvittaessa muokkautuen? Luovuttamattomat oikeudet ovat myös autettavalla: jokaista on tuettava kunnioittaen.

Oikeudellisia näkökohtia vapaaehtoisuuteen

Ihmistä kunnioittava tuki on Suomen kaltaisessa sangen vankan sosiaaliturvan maassa luovuttamaton perusoikeus. Perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään huolenpitoon. Julkisen vallan tehtävänä on turvata riittävät sosiaali- ja terveystalvet kansalaisille. Tätä ajattelua voisi laajentaa niin, että ammatillisen työn lisäksi julkinen valta turvaa myös vapaaehtoistyönä toteutuvan hoivan ja huolenpidon saatavuutta järjestämällä edellytyksiä sille. Erityisesti nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa (huomioiden vaikkapa vain väestön ikääntymisen ja kuntatalouden paineet) se, mitä oikeus riittävään huolenpitoon voisi käytännössä tarkoittaa, vaatii uudenlaista tulkintaa. Hoiva voidaan yksinkertaisimmillaan ymmärtää kokonaisvaltaiseksi huolenpidoksi ihmisestä, joka tarvitsee apua päivittäisessä toiminnassaan ja arkielämässä selviytymisensä. Hoivan tarve ajoittuu usein varsinkin lapsuuteen ja vanhuuteen, mutta myös muissa elämänvaiheissa hoivaa tarvitaan. Joskus törmätään myös kysymykseen siitä, onko huolenpitoa syystä tai toisesta tarvitsevilla oikeus kieltäytyä ottamasta vastaan hoivaa.

Jokaisella tulisi siis olla oikeus hoivaan. Mutta mitä voisi tarkoittaa "oikeus hoivata"? Vapaaehtoistoiminta, eritoten sosiaalialalla, herättää runsaasti oikeudellisia näkökohtia, jos näitä pysähdytään pohtimaan. Nämä ovat näkökohtia, jotka meillä usein jäävät katveeseen, myös tutkimuksessa. Väitämme, että vapaaehtoistyön hoivapotentiaalia on jäänyt hyödyntämättä siksi, että monet oikeudelliset, esimerkiksi vastuukysymykset ovat tuntuneet liian suurilta ja hankalilta selvittää. Kuka vastaa siitä, jos hoivatilanteissa avun saajalle tapahtuu jotain vahinkoa? Tai toisin

päin: vapaaehtoiselle tai hänen omaisuudelleen koituu jotain vahinkoa? Entä missä tarkalleen ottaen menee ammatillisen ja vapaaehtoistyön raja? Erityisesti hoiva on monia ulottuvuuksia sisältävää toimintaa, jossa rajoja voi olla vaikea vetää.

Tuore tutkimus osoittaa, että muun muassa oikeudellisista näkökohdista järjestöissä kaivattaisiin tietoa: lähes kaksi kolmesta vastaajasta katsoo, että heidän järjestössään tarvittaisiin tällä hetkellä nykyistä enemmän koulutusta vapaaehtoistoiminnan koordinoimisessa ja kehittämisessä. Eritoten koulutustarpeen nostavat esille valtakunnallisten keskusjärjestöjen edustajat. Erityisen vahvasti kaivattaisiin koulutusta paitsi toimijoiden motivoinnista niin etenkin aivan vapaaehtoistoiminnan perusasioista, kuten vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä, ongelmatilanteiden käsittelystä, vakuutuksista, kulukorvauksista, ja lainsäädännöstä. Samat vastaajat painottavat myös vapaaehtoistoiminnan suunnittelun ja johtamisen tärkeyttä sekä halua kehittää toimintaa verkostomaisesti muiden järjestöjen kanssa. Tutkimushetkellä vain vajaa kolmannes järjestöistä oli laatinut vapaaehtoistoiminnan strategian tai suunnitelman. (Pessi & Oravasaari 2010, 47–51, 68.)

Vapaaehtoistoiminta on luovuttamattomalla tavalla vapaan tahdon areena: siinä leppää koko toiminnan sekä hauraus että vahvuus. Vapaa tahto tuo kuitenkin omat haasteensa myös oikeudellisiin näkökohtiin. Vapaaehtoistyöstä on säädetty työturvallisuuslain (738/2002) 55. pykälässä. Kun vapaaehtoinen tekee työpaikalla yhteisestä sopimuksesta samanlaista tai samankaltaista työtä kuin palkattu työntekijä, työnantajan on huolehdittava, että kyseisen henkilön turvallisuudelle tai terveydelle ei aiheudu haittaa tai vaaraa hänen työpaikalla ollessaan. Vastaavasti vapaaehtoisesta tulee tällöin noudattaa työtä ja työpaikkaa koskevia turvallisuusohjeita. Työturvallisuuslain piiriin kuuluminen edellyttää kuitenkin yhteistä sopimusta työnantajan ja vapaaehtoistyöntekijän välillä.

Mitkään näistä näkökohdista eivät toki myöskään poista autettavien, kuten ikäihmisten, näkökulmaa. Vaikkei kaikista teemoista säädetä laissa, on erityisesti hoivan saralla aina tärkeitä, herkkiä eettisiä näkökohtia.

Vapaaehtoistyön organisointi ja vastuut

Vapaaehtoistyötä organisoivan näkökulmasta vapaaehtoisen kanssa tehtävä työsopimus saattaa olla tarpeellinen vaitiolovelvollisuuden vuoksi. Esimerkiksi yksityisessä hoivakodissa toimiva vapaaehtoinen on vaitiolovelvollinen siitä, mitä hän on tehtävässään saanut tietää asiakkaan terveydentilasta tai hoidosta. Tämä vaitiolovelvollisuus jatkuu myös tehtävän päättymisen jälkeen. (Laki yksityisestä terveydenhuollosta 1990/152, 12§.) Osa vapaaehtoisista on vaitiolovelvollisia julkisuuslain perusteella. Näin on esimerkiksi vapaaehtoisten sovittelijoiden kohdalla, jotka ovat vaitiolovelvollisia saamistaan tiedoista. (Ks. mm. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621; Laki rikosasioiden ja erinäisten riita-asioiden sovittelusta 2005/1015, 20§.) Yhteisesti laadittava sopimus on keino tuoda vaitiolovelvollisuus vapaaehtoisen tietoon ja hankkia vapaaehtoisen sitoumus.

Vastuukysymyksien vuoksi järjestöissä ja yhteisöissä on hankittu vapaaehtoistoiminnalle vakuutuksia. Esimerkiksi Suomen Punainen Risti on ottanut toiminnalle ryhmätapaturmavakuutuksen, toiminnan vastuuvakuutuksen ja tilaisuuden järjestäjän vastuuvakuutuksen. Ryhmätapaturmavakuutuksesta korvataan järjestön vapaaehtoiselle aiheutuvat henkilötapaturmat. Toiminnan vastuuvakuutuksesta korvataan vapaaehtoistoiminnassa toiselle aiheutettuja henkilö- ja esinevahinkoja. Esimerkiksi yleisötapahtumia varten on otettu tilaisuuden järjestäjän vastuuvakuutus, josta korvataan vapaaehtoistoimintaan osallistuvilla aiheutuvat henkilö- ja esinevahingot. Vakuutuksia varten vapaaehtoistoiminta on kuitenkin oltava määriteltävissä. Järjestön pitää ylläpitää tietoa, ketkä ovat vakuutuksen piiriin kuuluvia järjestön vapaaehtoisia ja toisaalta vakuutusten hinnoittelua varten on pystyttävä määrittelemään vapaaehtoistoiminnan laajuus eli mukana olevien ihmisten määrä ja heidän tekemänsä työtunnit. RAY-tutkimuksen sosiaali- ja terveysjärjestöissä reilussa kolmanneksessa vapaaehtoistojen määrää seurattiin systemaattisesti rekisteröimällä toimijat. Yli kolme neljäsosaa järjestöistä kuitenkin dokumentoi jollain tavalla vapaaehtoisten määrää ja heidän tehtäviään. (Pessi & Oravasaari 2010, 33, 87.)

Mitä puolestaan pitäisi ottaa huomioon laadittaessa työsopimusta vapaaehtoisen kanssa? Ny-

kyisten vapaaehtoistoimintasopimusten kirjo on laaja. Yhtä yleisesti käytettyä pohjaa ei ole olemassa, vaan yleensä kukin toimija on itse hahmotellut oman sopimuksensa. Hyvä malli on esimerkiksi alkuun määrittellä, mitä vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan, mitä tehtäviä siihen kuuluu ja mikä on vapaaehtoisen suhde toiminnan järjestäjään ja palkattuihin työntekijöihin. On hyvä myös määrittellä, millaisiin periaatteisiin vapaaehtoisen tulee sitoutua ja mitä periaatteita toiminnan järjestäjä sitoutuu noudattamaan. Näitä ovat esimerkiksi toiminnan arvot, vapaaehtoisten tukimallit, tehtävistä sopiminen ja peruutustilanteissa toimiminen. Erityisesti kun kyse on lakisääteisestä vaitiolovelvollisuudesta, on asiaa hyvä painottaa sopimuksessa.

Vapaaehtoistyön tulevat trendit

Vapaaehtoistoiminnan tämän päivän trendeistä keskeisin on vapaaehtoistoiminnan sirpaleisuus. Sosiaali- ja terveysjärjestöistä kaksi kolmasosaa on havainnut toiminnassaan projektimaisten, episodisen, usein jopa hetkellisen vapaaehtoistoiminnan yleistymisen. (Pessi & Oravasaari 2010, 127.) Vapaaehtoisten vaihtuvuus on keskeinen haaste etenkin sosiaali- ja terveysalalla, jolla luottamus ja vastuullisuus korostuvat. Kun vapaaehtoisen toiminnasta joudutaan kantamaan vastuu, halutaan varmistua vapaaehtoisen luotettavuudesta. Luottamus puolestaan rakentuu hitaasti ihmiseen tutustumalla ja hänen toimintaansa seuraamalla. Monessa järjestössä on rakennettu yhteistä luottamusta järjestämällä vapaaehtoisille koulutus ennen varsinaista vapaaehtoistehtävää. Koulutuksen järjestäminen on kuitenkin iso panostus järjestöltä ja edellyttää, että vapaaehtoiset myös sitoutuvat toimintaan. On haastavaa sovittaa yhteen hetkellisestä sitoutumisesta kiinnostuneet ihmiset ja luottamukselle rakentuva pitkäaikainen tehtävä.

Vapaaehtoistoiminnan nouseva trendi – Suomessa vielä kyllä osin lapsenkengissä, erityisesti tutkimuksessa – on järjestöjen ja yrityismaailman yhteistyöhankkeet vapaaehtoistoiminnassa. Olemassa oleva malli on esimerkiksi tarjota työntekijöille mahdollisuus käyttää päivä vuodessa palkallista työaikaa jonkin työntekijän valitseman (useimmiten ei-aatteellisen) järjestön vapaaehtoistoimintaan. Työntekijä virkistyy, järjestö saa osaavaa apua, yritys puolestaan saa sekä virkisty-

nenä palaavan työntekijän että aidon elementin yhteiskuntavastuunsa piiriin.

Vapaaehtoistoiminnan uudenlainen näkökulma yritysten ja järjestöjen yhteistyöhön on, että yrityksen toimintaan tulee mukaan vapaaehtoisia järjestön kautta. Vapaaehtoiset kumppaneiksi (VaPari) -hanke (www.vapari-hanke.fi) on ensimmäinen tästä näkökulmasta vapaaehtoistointaa tarkasteleva kehittämishanke, jossa luodaan kumppanuusmalli vapaaehtoisjärjestöjen ja hoivayritysten välille. VaParissa selvitetään muun muassa, miten vapaaehtoistyö voi tuoda erityistä lisäarvoa yksityisen yrityksen tarjoamaan hoivapalveluun, miten vapaaehtoistyö voi vahvistaa asiakkaan asemaa palvelujärjestelmässä ja miten yhteistyö kannattaa rakentaa. Hankkeen tärkeimpänä tavoitteena on toteuttaa entistä laadukkaampaa hoivapalvelua asiakkaalle. Vapaaehtoiset eivät tee hoivakodissa hoiva- tai hoitotyötä, mutta sen sijaan heillä on mahdollisuus asiakkaiden kiireettömälle kohtaamiselle ja läsnäololle. Hoivakodin suuntaan vapaaehtoiset voivat olla viestinviejä ja toimia asiakkaan äänenä palveluiden kehittämissä. Hoivakoti puolestaan vastaa siitä, että vapaaehtoisella on turvallinen ja mielekäs toimintaympäristö. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toiminta on vakuutettua, tehtävään saa opastuksen ja toiminnan tukena on ammattilainen. Vapaaehtoistointa yrityksessä avaa myös vapaaehtoisille luontevan kanavan tutustua hoiva-alaan ja mahdollisesti myös innostua kouluttautumaan alalle. Laajemmassa näkökulmassa on tavoitteena, että yrityksen ja järjestön vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi yhdessä tekemä työ vaikuttaa positiivisesti myös laajemmin paikallisyhteisöön aktivoiden ihmisiä.

Vapaaehtoistointa on osa aktiivista, osallistuvaa kansalaisuutta. Hoiva – sekä oikeus hoivaan että oikeus hoivata – tulisi olla meidän kaikkien yhteinen asia. Euroopan parlamenttissakin on nähty, miten tärkeää on tukea vapaaehtoistointia: sen koordinoitua ja hallintoa, tukea, suunnitelmallisuutta, rakenteita. Tänä vuonna vietetään Euroopan unionin vapaaehtoistointivuotta, tärkeä teema on nostettu yhteisesti agendalle, Euroopan neuvosto on nimennyt vuoden 2011 Aktiivista kansalaisuutta edistävän vapaaehtoistyön Euroopan teemavuodeksi. Teemavuodella halutaan osoittaa, että vapaaehtoistointa on yksi aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian keskeisistä ulottuvuuksista.

Tuoreessa Euroopan parlamentin vuoden 2008 mietinnössä (Vapaaehtoistyön rooli... 2008) alleviivataan vapaaehtoistoiminnan merkitystä ja kannustetaan jäsenvaltioita edistämään vapaaehtoistointia. Mietinnön pohjalta hyväksytyssä päätöslauselmassa todetaan muun muassa seuraavaa:

Euroopan parlamentti katsoo, että kestävä rahoitus erityisesti hallinnollisiin tarkoituksiin on erittäin tärkeää vapaaehtoisjärjestöille ja vapaaehtoistyölle yleensä.

Euroopan parlamentti katsoo, että vapaaehtoistyö osallistaa kansalaisia suoraan paikalliseen kehitykseen ja on näin ollen tärkeässä osassa kansalaisyhteiskunnan ja demokratian edistämisessä.

Euroopan parlamentti kannustaa jäsenvaltioita sekä alueellisia ja paikallisia viranomaisia tunnustamaan vapaaehtoistyön arvon sosiaalisen ja taloudellisen yhteenkuuluvuuden edistämisessä; se kannustaa lisäksi työskentelemään yhdessä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa ja kuulemaan mielekkäällä tavalla vapaaehtoissektoria suunnitelmien ja strategioiden kehittämiseksi vapaaehtoistyön tunnustamiseksi, arvostamiseksi, tukemiseksi, helpottamiseksi ja kannustamiseksi; se kehittää myös jäsenvaltioita luomaan vakaat ja institutionaaliset puitteet kansalaisjärjestöjen osallistumiselle julkisiin keskusteluihin.

Lissabonin strategiassa (http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_fi.htm) painotettiin aiemmin vahvaa sosiaalista ulottuvuutta (Pakaslanti 2010). Strategian uudelleenarvioinnin yhteydessä painopiste siirtyi pois sosiaalisesta turvasta, jonka todettiin pikemminkin olevan taloudellisen kasvun este. Tästä seurauksena oli, että sosiaalinen vastuu on jäämässä entistä enemmän kolmannen ja neljännen sektorin harteille.

Oikeus jokaiselle?

Oikeus hoivata vapaaehtoistoiminnan kautta tulisi olla matalan kynnyksen mahdollisuus jokaiselle, tavallinen ihminen riittää – ja on jo paljon! Tätä pystyttäisiin tukemaan erityisesti järjestöjen välistä viestintää, verkostoitumista sekä toiminnan monimuotoisuutta tukemalla; onko hoivan muotoja tai ainakin hoivan tuen muotoja (esim. rahankeruu tärkeälle teemalle), joihin ihminen voi osallistua, vaikka olisi vain muutama tunti tai yksi viikonloppu aikaa? Verkostoitumisen tärkeys korostuu puolestaan eritoten sii-

nä, että pienimmillä järjestöillä, joiden toiminta perustuu jo itsessään pääosin vapaaehtoisuuteen, ei ole mahdollisuutta panostaa vapaaehtoistoiminnan tukemiseen samalla tavoin ammatillisesti kuin suuremmissa järjestöissä, seurakunnissa tai julkisella sektorilla.

Mitä paremmin vapaaehtoistoiminnassa pys-

tytään tukemaan myös vakuutusmallien kehittämistä, vakuuttajien kilpailuttamista sekä ylipääntään nostamaan vastuun kysymyksiä myönteisellä tavalla esille, sitä paremmin tuetaan (koko naisvaltaisen?) hoivan toteutumisen ohella myös mahdollisuutta ja oikeutta hoivata. Hoivassa on lopulta aina kyse vastavuoroisuuden synergiasta.

KIRJALLISUUS

- Euroopan unioni sosiaalipoliittisena toimijana. <http://info.stakes.fi/euso/FI/sosiaalipolitiikka.htm>
- Giving and Volunteering. Giving and Volunteering in the United States 1999. Executive Summary of the Findings from a National Survey. NCSALL Reports 9, 2001, <http://www.cpanda.org/pdfs/gv/GV01Report.pdf>
- H1, helsinkiläisen diakoniatyöntekijän haastattelu 24.1.2011
- Laki yksityisestä terveydenhuollosta 1990/152
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621
- Laki rikosasioiden ja erinäisten riita-asioiden sovitte-
lusta 2005/1015
- Lissabonin strategia. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_fi.htm
- Musick, Marc A. & Wilson, John: Volunteers. A Social Profile. Bloomington: Indiana University Press, 2008
- National Survey of Volunteering in the UK. 1997. Institute for Volunteering Research, 2001. <http://www.ivr.org.uk/nationalsurvey.htm>
- Pakaslahti, Johannes: Eu:n sosiaalipolitiikka I. Sanna Lehtisen luentomuistiinpanot, 2010
- Pessi, Anne Birgitta & Oravasaari, Tomi: Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. Helsinki: Raha-automaattiyhdistys, 2010
- Rosenblatt, B. von (toim.): Volunteering in Germany. Results of the 1999 Representative Survey on Volunteering and Civic Engagement. Munich: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2000
- Työsuojeluhallinto, 24.1.2011. <http://www.tyosuojelu.fi/fi/vapaaehtois-talkootyo>
- Työturvallisuuslaki 738/2002
- Vapaaehtoiset kumppaneiksi (VaPari) -hanke. Hankkeen toteuttavat Laurea-ammattikorkeakoulu ja Aalto yliopiston kauppakorkeakoulu. Hanketta rahoittaa Tekes. <http://www.vapari-hanke.fi>
- Vapaaehtoistyön rooli taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämässä. Euroopan parlamentin mietintö A6-0070/2008
- VaPari-hanke. www.vapari-hanke.fi
- Volunteer Numbers. Volunteer research and policy. 13.10.2001. http://www.iyv2001.org/iyv_eng/research/numbers.htm
- Yeung, Anne Birgitta: Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: YTY, 2002.